

**Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів
Навчально-методичний кабінет української мови та літератури**

Навчальний предмет. Українська література. 5 клас.
Розділ «Історичне минуле нашого народу»

Тема уроку: Історичне минуле нашого народу.

Тип уроку: комбінований.

Автор Нестеренко Олена Василівна, вчитель української мови та літератури Таращанської районної гімназії «Ерудит».

Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів, Р.В. Мовчан.

Українська література. 2005, Київ, «Перун». 5-12 кл.

Мета: Учні систематизують та узагальнюють вивчене в темі «Історичне минуле нашого народу»; розвивають навички літературознавчого аналізу, зв'язне мовлення, образне й логічне мислення, пам'ять; люблять художнє слово та мають естетичний смак, почуття шанобливого ставлення до славного минулого українського народу, патріотизм.

Обладнання: мультимедійна презентація «Вікторина «Мандрівка в часі»», медіаекспресія «Апасіоната» Бетховена та репродукції картин І.Айвазовського», контрольні тестові завдання, роздатковий матеріал для розподілу на групи та завдання «Ажурної пилки».

*Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чиї сини? яких батьків?*

Тарас Шевченко

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності учнів

Повідомлення теми, мети. Епіграф. Проблемне запитання (Навіщо вивчати твори, у яких розповідається про минулі часи?).

II. Вступне слово вчителя.

III. Основний зміст роботи.

1. Вікторина «Мандрівка в часі».

Впізнати на зображенні та назвати письменника, персонажа, ілюстрацію із вивчених у темі творів.

2. Демонстрація та обговорення графічного сенкану («Коло ідей»)

*Мамай
Легендарний , вічний
Оберігає, творить, учить
Гармонія духу, душі, тіла
Козак*

3. Робота в парах. Складання сенканів (Нестор, Микита Кожум'яка, князь, Михайло-семиліток, Карпо Летючий, козаки, Україна).

Матеріал для вчителя

Сенкан — це вірш, що складається з п'яти рядків.

Слово "сенкан" походить від французького слова "п'ять" і позначає вірш у п'ять рядків.

1) перший рядок має містити слово, яке позначає тему (звичайно, це іменник);

2) Другий рядок – це опис теми, який складається з двох слів (два прикметника);

3) Третій рядок називає дію, пов'язану з темою, і складається з трьох слів (звичайно це дієслова);

4) Четвертий рядок є фразою, яка складається з чотирьох слів і висловлює ставлення до теми, почуття з приводу обговорюваного;

5) Останній рядок складається з одного слова — синоніма до першого слова, в ньому висловлюється сутність теми, ніби робиться підсумок.

Сенкан дехто називає "американське хоку", адже цю форму започаткувала американська поетеса початку ХХ століття Аделаїда Крепсі, надихнувшись японськими хоку і танка. Але вона творчо підійшла до форми і створила свою, яка і набула популярності у світі. В школі використовують спрощений варіант, який має назву "дидактичний сенкан". Розміщення сенкана на певному фоні, картині - поширене явище, і воно має умовну назву "графічний сенкан".

*Життя
Багатостороннє, бурхливе
Виховує, розвиває, навчає
Дає змогу реалізувати себе
Мистецтво*

4. Робота в групах. «Ажурна пилка»

Матеріал для вчителя

Метод «Ажурна пилка» дозволяє учням працювати разом, щоб опрацювати значну кількість інформації за короткий проміжок часу, а також заохочує учнів допомагати одне одному, «вчитися навчаючи». Під час роботи за допомогою методу «ажурна пилка» учні працюють у різних групах

- 1) Спочатку вони працювали в «домашній групі».
  - 2) Потім в іншій групі учні виступають у ролі експертів з питання, над яким працювали в «домашній » групі, та отримують інформацію від представників інших груп.
  - 3) Потім учні повертаються у свою «домашню» групу для того, щоб поділитися інформацією, яку їм надали учасники інших груп.
- «Домашні» групи: кожна група отримує завдання, вивчає його та обговорює свій матеріал.
- Бажано обрати в групі головуючого, тайм-кілера (того, хто стежить за часом) та особу, яка ставить запитання, щоб переконатися, що кожен учасник розуміє зміст матеріалу.
- «Експертні» групи: після того як учитель об'єднав учнів у нові групи, вони стають експертами з тієї теми, яку вивчали в «домашній» групі. Учні по черзі намагаються за визначений учителем час якісно і в повному обсязі донести інформацію до членів нових груп та сприйняти нову інформацію від них.

5. Евристична бесіда з використанням мультимедійних засобів

Матеріал для вчителя

Евристична бесіда - діалогічний метод творчої взаємодії викладача та учнів, що базується на розв'язанні проблемної задачі за допомогою основних і навідних запитань пошукового характеру для активізації учнів самостійного пошуку істини. Евристична бесіда як метод нараховує вже кілька тисячоліть, вперше він увійшов в ужиток як "сократична бесіда", він імені славетного філософа Сократа, що вів філософські з учнями бесіди, що мали на меті з'ясування істини не прямим повідомленням, а власним розумом учня.

- 1) Перегляд медіаекспресії за мотивами картин І.Айвазовського та «Апасіонати» Бетховена.
- 2) Запитання для бесіди:
  - Які почуття виникли у вас під час перегляду ?
  - Що більше вплинуло: колір чи звук?
  - Зразки яких видів мистецтва ви переглянули?
  - Чи можна за допомогою мистецтва слова – літератури - викликати ті самі відчуття?
  - Якими художніми засобами вони створюються?
  - До якого твору ця медіаекспресія могла бути ілюстрацією?

І.Нечуй-Левицький дуже любив образотворче мистецтво й був тонким знавцем музики. Одним із улюблених живописців був його сучасник І.Айвазовський , а після прослуховування «Апасіонати» Бетховена записав у щоденник такі слова: «Загриміли акорди, міцні, як сталь, дужі, глибокі, як море. Мелодії сиплються, переплутуються у якомусь хаотичному безладді. Сумно, темно. Думка спадає ніби у якусь темряву. Бачу якийсь хаос, ніби до

створення світу. Бачу, ніби кругом мене хвилюють збурені стихії. Не то море, не то земля. Небо червонувате. Хмари кров'ю обліті. Акорди клекочуть, і передо мною ніби клекоче море, освітлене червоним світлом... Акорди пішли в нелад,- і спинились, наче струни разом порвались.

А далі знов полились вже дивні мелодії, співучі,глибокі, ясні...Полилась виразна мелодія, торжественна, велична. Щось високе чулося у тих мелодіях».

3) Робота з текстом. Знайти у творі «Запорожці» пейзаж, який би відповідав цьому опису.

IV. Епіграф. Заслуховування та обговорення відповідей на проблемне запитання.

Наш народ існує, тому що його обороняли і відстоювали мужні лицарі Запорожжя. Наперекір усім обставинам вони вибороли нам право жити на своїй землі і бути українцями. І як буває прикро, коли ми чуємо про воєнне мистецтво римських легіонерів і не маємо уявлення про ратну майстерність запорожців. Знаємо про подвиги Ганнібала і не знаємо про подвиги Самійла Кішки, Івана Сірка. Захоплюємось подвигом спартанців біля Фермопілів і не знаємо про подвиг козаків під Берестечком...

Історією треба не просто цікавитись, її треба досконало знати. Бо історія - не просто минуле народу, це його жива душа. Ось чому той, хто не знає історії, ніколи не зрозуміє свого народу.

V. Виконання підсумкових тестових завдань .

VI.Домашнє завдання. Скласти кросворд, використовуючи такі слова: портрет, пейзаж, епітет, метафора, порівняння, гіпербола, казка, літопис. За вибором учня можна використати й інші літературознавчі терміни, з якими ознайомились протягом теми «Історичне минуле нашого народу».

VII. Підсумки уроку.

«Ажурна пилка»

Завдання №1

1. Що таке епітет?
  2. Знайдіть приклади епітетів у оповіданні «Запорожці».
  3. Підберіть епітети до слова «козак».
-

Завдання №2

1. Що таке порівняння?
  2. Знайдіть приклади порівнянь у оповіданні «Запорожці».
  3. Утвори порівняння: хоробрий, як... .
-

Завдання №3

- 1.Що таке гіпербола?
2. Знайдіть приклади гіпербол у оповіданні «Запорожці».
3. Наведіть приклади гіпербол із народної казки.

Контрольна робота

Учня (-ці) _____ класу _____

Історичне минуле нашого народу

1. Літературне лото. Об'єднай відповідні поняття

Автор	Назва	Жанр
<u>О. Сенатович</u>	<u>«Повість минулих літ»</u>	<u>драматична казка</u>
<u>І. Нечуй-Левицький</u>	<u>«Княжа Україна»</u>	<u>збірка віршів</u>
<u>А. Лотоцький</u>	<u>«Микита Кожум'яка»</u>	<u>оповідання з народного переказу</u>
<u>О. Олесь</u>	<u>«Михайло-семиліток»</u>	<u>літопис</u>
<u>Нестор</u>	<u>«Запорожці»</u>	<u>фантастично-казкове оповідання</u>
<u>О. Олесь</u>	<u>«Малий Віз»</u>	<u>літературна казка</u>

2. Познач, які художні засоби **НЕ** використано в уривку: «*І що махне мечем по правий бік, - то ворог, як порубане дерево, паде; що махне по лівий бік, - то ворог, як підкошена трава, стелиться. І заки Михайлик переїхав ворожий табір, усі печеніги покотом неживі лежали*».

- а) метафора;   в) порівняння;   д) літота.
б) епітет;   г) гіпербола;

3. Познач правильне твердження:

- а) У драматичному творі багато пейзажів та портретів;
б) Система подій у художньому творі, в ході яких розкриваються характери персонажів і головна ідея, називається темою твору;
в) Пейзаж – це змалювання в художньому творі картин природи;
г) Літопис – це твір написаний протягом одного літа.

4. Пронумеруй слова із довідки у правильній послідовності.

Сюжет твору складається з таких частин:

Довідка :   кульмінація – ...
   розв'язка – ...
   зачин – ...
   основна частина - ...

5. Доповни речення: «*Історичне минуле нашого народу славне й багате на незвичайні події, і ми повинні знати його для того, щоб* _____

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури / За ред. О. Галича.— К., 2001.
2. Крип'якевич І. Було колись в Україні.— К., 1994.
3. Літературознавчий словник-довідник.— К., 1997.
4. Мафтин Н. Українська література. Розробки уроків. 5 клас.— К., 2003.
5. Мовчан Р.В.Українська література (підручник). 5 клас.- К., «Генеза», 2005.
6. Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів, Р.В. Мовчан. Українська література. 2005, Київ, «Перун». 5-12 кл.
7. Український живопис. Сто вибраних творів. Альбом.— К., 1989
8. Шабельникова Л.П. Українська література (підручник). 5 клас.- К., «Генеза», 2005.